SALÁT GERGELY

Közeledés Taiwan és a Kínai Népköztársaság között

Taiwan és a szárazföldi Kína kapcsolata 1949 óta a világ egyik jelentős feszültségforrása. A hidegháború alatt a Taiwani-szoros a szocialista és a kapitalista világ frontvonalán helyezkedett el, s a szembenállás más módon ugyan, de azóta is fennmaradt. A két fél közötti ellentét abból a szempontból fokozódott is, hogy míg a Kínai Népköztársaságban (KNK) továbbra is egypárti diktatúra érvényesül, Taiwan az 1980-as évek végétől demokratizálódott, s az elmúlt két évtizedben plurális váltógazdasággá vált. A két fél közötti konfliktusban érintett az Egyesült Államok, amelyet szoros szálak fűznek Taiwanhoz. A Tajpej és Peking közötti konfliktus vagy együttműködés tehát a két nagyhatalom, Kína és az USA viszonyára is kihat.

A kínai–taiwani viszony közelmúltbeli alakulása szorosan kötődik a taiwani belpolitikához, illetve az elnöki ciklusokhoz. A taiwani politikai élet éppen a kínai kapcsolatokhoz való hozzáállás kérdésében rendkívül megosztott. A politikát két nagy párttömörülés uralja. A „kékek" koalícióját az 1949–2000 között folyamatosan hatalmon lévő Kuomintang (KMT) párt vezeti, e köré csoportosul néhány kisebb formáció. A „zöldek" fő ereje a Demokratikus Haladás Pártja (DPP).

Kékek és zöldek

A két pártcsoport alapvetően mást vall a Kína-kérdésben. A KMT elfogadja az „egy Kína" elvet, vagyis azt, hogy Taiwan nem önálló állam, hanem elvileg Kína része, s idővel napirendre kerülhet az újraegyesítés. Taiwan független állammá válása tehát kizárt. A DPP szerint viszont Taiwan sorsa olyan régen elvált Kínáétól, hogy mára kialakult az önálló taiwani identitás, így felvethető egy önálló Taiwani Köztársaság megalakítása. Kormányzása idején (2000–2008) a DPP – jelentős részben a kínai katonai fenyegetés hatására – nem kiáltotta ki Taiwan függetlenségét, de sokat tett az önálló taiwani identitás megerősítése érdekében.

A Kínai Népköztársaság az esetleges taiwani függetlenség elfogadását teljesen egyértelműen kizárja. Az, hogy Taiwan Kína része, olyan sarkalatos pont a kínai politikában, amelyet soha nem fognak feladni. Taiwan *de facto* különállását Peking a nemzeti megaláztatás időszaka (1842–1949) utolsó maradványának tartja, s az újraegyesítés a Kínai Kommunista Párt egyik legfőbb célkitűzése. A kínai vezetés mindeddig hajlandó volt tudomásul venni, hogy tényleges hatalma nem terjed ki Taiwanra, azonban minden olyan törekvésre, amely Taiwan függetlenségét célozza, rendkívül érzékenyen reagál.

Li Teng-hui és Chen Shui-bian elnöksége

Az első szabad, közvetlen elnökválasztást 1996-ban tartották Taiwanon. Ezen az 1949 óta kormányzó Kuomintang jelöltjeként Li Teng-hui nyert, aki 1988-tól – az első

két ciklusban még nem közvetlenül választott elnökként – állt az ország élén. Maga a Li által forszírozott közvetlen elnökválasztás ténye is éles reakciókat váltott ki Pekingből: az ugyanis, hogy az elnököt a sziget lakossága, nem pedig az elvileg a szárazföld tartományait képviselő nemzetgyűlés választotta, jelentős lépés volt a magát Kínai Köztársaságnak nevező állam „taiwanizációja" felé. A Li iránti bizalmatlanságot fokozta, hogy az elnök 1995-ben „magánemberként" az USA-ba látogatott. Ezek az okok vezettek az 1995–1996-os „harmadik Taiwani-szorosi válsághoz", melynek során a Kínai Népköztársaság hadgyakorlatokat és rakétakísérleteket tartott a szorosban, amire válaszul az USA egy repülőgép-anyahajót vezényelt a térségbe. A feszültségkeltéssel Peking célja az volt, hogy a taiwani szavazókat eltántorítsa a Li-re való szavazástól – ez azonban nem sikerült, Li 54%-kal nyert. A viszony a szárazföldi Kína és Taiwan között ezután is feszült maradt, mivel Li Teng-hui – gyakran saját pártjával is szembemenve – lépéseivel többször megkérdőjelezte az „egy Kína" elvet.

A KMT-n belüli konfliktusok oda vezettek, hogy a 2000-es elnökválasztásokra a párt megosztottá vált, hivatalos jelöltjével szemben egy másik KMT-s politikus is elindult (Li már nem mérethette meg magát újra), s így a választást az addig ellenzéki DPP jelöltje, Chen Shui-bian nyerte a szavazatok 39%-ával. (Li Teng-hui hamarosan el is hagyta a KMT-t, saját pártot alapított, amely sok kérdésben a „zöldek" oldalára állt.) Az addig sem túl jó taiwani–kínai politikai kapcsolatok tovább romlottak, a függetlenséggel nyíltan kacérkodó Chen Shui-biant Peking nem tekintette tárgyalópartnernek. Miután a 2004-es elnökválasztást is Chen nyerte, a kínai Országos Népi Gyűlés 2005-ben elfogadta az *Elszakadás-ellenes törvény*t. Ez gyakorlatilag kimondja, hogy amennyiben Taiwan kikiáltja a függetlenségét, a Kínai Népköztársaság katonai erőt is alkalmaz „szakadár tartományával" szemben. A törvény Taiwanon óriási felháborodást váltott ki.

Li Teng-hui és Chen Shui-bian elnöksége alatt a két fél közötti politikai viszony tehát kifejezetten rossz volt, de a gazdasági kapcsolatok fokozatosan egyre szorosabbá váltak. Taiwan óriási mennyiségű tőkével és fejlett technológiával rendelkezik, míg a kínai piac rendkívül jövedelmező befektetési lehetőségeket kínál. Így – a politika korlátozási kísérletei ellenére – Taiwan Kína egyik legnagyobb befektetőjévé és kereskedelmi partnerévé vált. A piac erői, a közös kultúra és nyelv, a rokoni kapcsolatok révén a két fél gazdaságilag gyakorlatilag összenőtt.

Három nem

Chen Shui-bian második elnöki ciklusa (2004–2008) gazdasági stagnálást és korrupciós botrányokat hozott Taiwanon, az elnök elveszítette népszerűségét (és mandátumának lejárta után börtönbe is került). A 2008-as elnökválasztáson a DPP új jelöltje súlyos vereséget szenvedett a KMT-t képviselő Ma Ying-jeou-tól. Ma a szavazatok 58%-át szerezte meg, s ezzel a kínai–taiwani kapcsolatokban is új korszak kezdődött.

Ma Ying-jeou kampányszlogenje a kínai kérdésben a „három nem" volt: „nem az egyesítésre, nem a függetlenségre, nem a háborúra". Ez elvileg a *status quo* fenntartását jelentette, ugyanakkor az államfő azt is hirdette, hogy a KNK-val való kapcsolatokat jelentősen javítani kell. Peking örömmel fogadta Ma Yingjiu győzelmét: a függetlenség elutasítása, vagyis az „egy Kína" elv melletti elköteleződés, valamint a Kína felé történő nyitás megfelelt Kína elvárásainak. Így az utóbbi két évben a két fél kapcsolata már-már szívélyessé vált.

Ma Ying-jeou fő célja a meggyengült taiwani gazdaság felpörgetése. Kampányában „633 tervnek" nevezett programja 6%-os gazdasági növekedést, 3% alatti munkanélküliséget és

30 000 amerikai dolláros egy főre jutó jövedelmet ígért. Mindehhez a fő eszközt a Kínával való gazdasági kapcsolatok megerősítése, a kínai piac nyújtotta előnyök kihasználását gátló akadályok lebontása jelenti. Ez pedig a KNK céljainak is megfelel, hiszen a szorosabb gazdasági együttműködés által Peking hosszú távon az egyesítéshez is közelebb kerülhet. Az új helyzet nincs ellenére az USA-nak sem: az Irakban és Afganisztánban lekötött, gazdasági válság sújtotta szuperhatalomnak jól jön, hogy csökken a feszültség a Taiwani-szorosban.

Előbb a könnyű

Az új elnöki ciklust látványos gesztusok és tényleges lépések jellemzik. Taipej igyekszik elkerülni Kína provokálását: például 2008 decemberében a két fél között hat évtized után megindult a közvetlen hajó-, légi- és postai forgalom (korábban minden érintkezés Hongkongon keresztül zajlott). 2009-ben – 17 év után először – nem kérelmezte felvételét az ENSZ-be. Ugyanebben az évben Kína hozzájárult ahhoz, hogy Taiwan megfigyelőként részt vehessen a Egészségügyi Világszervezet (WHO) közgyűlésén. Legmagasabb szintű személyes találkozóra egyelőre nem került sor, de alsóbb szinteken rendszeresek a különféle egyeztetések. Számos megállapodás született egy sor területen, például a pénzügyi szabályozásban, a befektetések kezelésében, technikai kérdésekben stb. 2010-től a taiwani egyetemek megnyíltak a szárazföldi hallgatók előtt, s Taiwan elismer bizonyos népi kínai diplomákat. A kétoldalú kereskedelmi forgalom a világválság miatt egy időre visszaesett, de aztán hamar helyreállt, és tovább bővült.

Ma Ying-jeou elnök a taiwani közvélemény számára nem győzi hangsúlyozni, hogy mindezek a lépések a gazdaság területére korlátozódnak, a politikai közeledés nincs napirenden. A közeledés az „előbb a könnyű, aztán a nehéz, előbb a gazdaság, aztán a politika" jelszó jegyében zajlik, vagyis a két fél a megoldhatatlannak tűnő ellentétek elsimítását későbbre halasztja, s jelenleg csak a megoldható, elsősorban gazdasági kérdésekkel foglalkozik. Kína arra számít, hogy a kölcsönös gazdasági függőség fokozásával, illetve mosolydiplomáciájával – aminek célja a taiwani közvélemény Kína-pártivá hangolása – az egyesítés hosszú távon békés úton megvalósul. A taiwani kormány pedig arra a feltételezésre épít, hogy Taiwan gazdaságának megerősödésével, elszigeteltségének oldásával, fenyegetettségének csökkentésével nagyobb mozgástérhez jut, s időt nyer.

Az ECFA

A kínai–taiwani közeledés eddigi csúcspontja a *Keret-megállapodás a gazdasági együttműködésről* (ECFA) című dokumentum aláírása volt, amelyre 2010 júniusában került sor Csunking városában. A történelmi jelentőségű egyezmény egyrészt fokozatosan vámmentessé teszi egy sor termék kereskedelmét a KNK és Taiwan között, másrészt lehetővé teszi a kölcsönös befektetéseket különböző szektorokban. A gyakorlatban a megállapodás egyelőre egy korlátozott, majd idővel kiszélesíthető szabadkereskedelmi szerződést jelent.

Az ECFA hosszú tárgyalássorozat után jött létre, s rövid távon Taiwannak több előnyt nyújt, mint Kínának. A megállapodás 539 fajta taiwani termék vámját csökkenti vagy törli el, míg a kínai áruk közül csak 267-re vonatkozik; Kína 11 szolgáltatási szektort (pl. bank, biztosítás, egészségügy) nyit meg a taiwani befektetők előtt, míg Taiwan ezt csak hét szektor hozzáférhetővé tételével viszonozza. A hosszú távú politikai előnyök érdekében Peking tehát látványos engedményeket tett.

Referátumok

Taiwan számára az ECFA megkötését az tette sürgetővé, hogy 2010. január 1-től megalakult Kína és az ASEAN (Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége) közös szabadkereskedelmi övezete, így Kína és az ASEAN-tagok sokkal kedvezőbb feltételekkel kereskedhetnek egymással, mint Taiwannal. A jelentős részben kereskedelemből élő Taiwan gazdasága erősen megsínylette volna, ha maga nem vehet részt hasonló integrációs kezdeményezésekben. „A diplomáciai elszigeteltséget tudjuk kezelni; a gazdasági elszigeteltség azonban halálos" – jelentette ki Ma elnök. A taiwani vezetés abban reménykedik, hogy az ECFA aláírásával megnyílik a lehetősége annak, hogy délkelet-ázsiai partnereivel is hasonló egyezségeket kössön (ezt korábban Kína megakadályozta).

Mindennek ellenére a keret-megállapodás óriási vitákat váltott ki Taiwanon. Sokan féltik a taiwani munkahelyeket a beáramló olcsó kínai áruktól – velük szemben az egyezmény pártolói azt mondják, hogy az új kereskedelmi–befektetési lehetőségek több munkahelyet teremtenek, mint amennyit a káros hatások megszüntetnek. A DPP vezette ellenzék félti Taiwan függetlenségét is, hiszen az ECFA-val Taiwan még kiszolgáltatottabbá válik Kínának. Az aláírást óriási tüntetések kísérték, s a közvélemény megosztott: a felmérések szerint a megkérdezettek 40%-a támogatja, 30%-a ellenzi a megállapodást, míg 30% bizonytalan. Gazdasági elemzők szerint mindenesetre az egyezmény jelentősen hozzájárul majd a taiwani gazdaság növekedéséhez, igaz, ebből nyilván elsősorban azok az üzletemberek fognak profitálni, akiknek az ECFA lehetővé teszi a kínai piacszerzést. A vesztesek pedig a munkaintenzív iparágakban dolgozók lesznek.

A jövő

A következő elnökválasztást 2012-ben tartják Taiwanon, s ugyanebben az évben Kínában is személyi változások sora kezdődik, Hu Jin-tao pártfőtitkári mandátumának lejártával. Kínában gyökeres fordulat nem várható a Taiwan-politikában, a taiwani helyzet azonban bizonytalan. A fő kérdés az, hogy Ma Ying-jeou-nak sikerül-e másodszor is elnyernie a választók bizalmát. Ha igen, akkor a közeledés folytatódhat, s Kína és Taiwan még néhány lépéssel közelebb kerülhet az újraegyesüléshez. Ha azonban a DPP jelöltje nyer, az megint új helyzetet teremt: a gazdasági integrációt az új kormányzat valószínűleg nem tudja visszafordítani, de a folyamat lassulhat. Ráadásul amennyiben megint előtérbe kerülnek Taipej önállósági törekvései, Peking reakciói kiszámíthatatlanná válhatnak, s a Taiwani-szoros megint globális feszültségforrás lehet. A KNK-nak Ma elnök győzelme áll az érdekében, ezért is hajlandó engedményekre sok kérdésben. Ma Ying-jeou ugyanis akkor lehet sikeres, ha sikerül a taiwani gazdaságot felpörgetnie, s az ECFA beváltja a hozzá fűzött reményeket.

A 2012-es választás kimenetele egyelőre megjósolhatatlan. A közvélemény-kutatások szerint a jelenlegi elnök sokat vesztett népszerűségéből, elsősorban a 2009-es Morakot tájfun okozta, több száz halálos áldozattal járó katasztrófa nem megfelelő kezelése miatt, amibe miniszterelnöke bele is bukott. Az elnök helyzetét nehezíti a világgazdasági válság is, amely Taiwanra is súlyos csapást jelentett. Újraválasztása így kérdéses, bár nem reménytelen, s elsősorban gazdasági teljesítményétől fog függeni. A taiwani szavazók 2012-es döntése az egész régió sorsára hatással lehet. Egyelőre annyi biztos, hogy Kína a közeljövőben sem fogja leszerelni délkeleti partvidékén azt a több mint ezer rakétát, amely – mosolydiplomácia ide vagy oda – ma Taiwan szigetére irányul.